

Około 18% populacji Polski to ludzie w wieku powyżej 60 lat. Szacuje się, że do 2050 roku odsetek ludzi w wieku tzw. poprodukcyjnym wyniesie 25% populacji.

Na całym świecie, w tym w Polsce, zachodzą zmiany demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństwa. O starzeniu się społeczeństwa mówimy, gdy wzrasta odsetek osób starszych w populacji i jednocześnie maleje odsetek dzieci. WHO przewiduje, że od 1995 roku do 2025 roku liczba osób po 60 roku życia wzrośnie ponad dwukrotnie (z 542 milionów w 1995 roku do 1,2 miliarda w 2025 roku). Dane z GUS wskazują, że w 2002 roku osoby powyżej 60 roku życia stanowiły 17% społeczeństwa. Przewiduje się, że w roku 2035 mają stanowić około 26,7 % populacji ogólnej

Pierwsze pionierskie badania poświęcone tematyce przemocy wobec osób starszych w Polsce to badania M. Halickiej z lat '90 XX wieku przeprowadzone na grupie 600 osób pomiędzy 60, a 80 rokiem życia zamieszkujących w Białymstoku. Badania miały istotne znaczenie dla podkreślenia omawianego problemu społecznego. Wyniki z badań pokazały, że seniorzy najczęściej doświadczają braku opieki, izolowania od spraw rodziny i zaniedbania emocjonalnego. Zaniedbanie emocjonalne było szczególnie wysokie w grupie kobiet. Poczucie zaniedbania zwiększało się wraz z wiekiem badanych.

Badania przeprowadzone w latach 2001-2003 w Krakowie pod kierunkiem Tobiasza-Adameczyka¹⁷ wśród kobiet po 65 roku życia wskazują, że 14,1% z nich doświadczyło przemocy fizycznej lub psychicznej, z czego 67,3% doświadczyło przemocy w postaci gróźb, zastraszania lub poniżania, 60% bicia lub znęcenia fizycznego, 20% ograniczenia wolności, 14,5% zmuszania do współżycia oraz 14,5% niszczenia mienia. Najczęściej sprawcą był partner (76%), a prawdopodobną przyczyną nadużywanie alkoholu (61,8%) i rys osobowościowy (23,6%).

Z kolei wyniki badań E. Sygita i R. Ossowskiego¹⁸ o ile potwierdzają, że najczęściej sprawcą jest osoba bliska z rodziny (89,7% przypadków przemocy wobec seniorów), o tyle wskazują, że tą osobą jest najczęściej dorosłe dziecko (47,3%). Małżonek jest sprawcą w 19,3% przypadków, a w 8,8% sytuacji przemoc stosują inni z członków rodziny.

Badanie M. Halickiej i J. Halickiego wskazują, że 5,9% osób po 65 roku życia doświadcza przemocy. Grupę tę istotnie częściej stanowią kobiety. Autorzy w badaniu uwzględnili dziewięć rodzajów przemocy. Wyniki wskazują, że najczęściej doświadczaną formę przemocy stanowi „znieważanie, wyzywanie, ośmieszanie lub lekceważenie” (5,4%). Następnie kolejno według częstotliwości są „zastraszanie i szantażowanie” (2,1%), „wyganie z mieszkania” (1,1%), „zabieranie i używanie własności osoby bez jej wiedzy” (1%), „ograniczanie wolności np. poruszania się, zamykanie w pokoju” (0,6%), „ograniczanie dostępu do lekarza, kontaktowania się z rodziną i przyjaciółmi” (0,4%), „przemoc fizyczna, jak bicie, kopanie, duszenie i okaleczanie” (0,4%), „przemoc fizyczna, jak popychanie, szarpanie” (0,1%). Najradszą formą przemocy była przemoc seksualna, której doświadczyło jedynie 6 badanych osób. Omawiane badania uwzględniły kategorie wiekowe 55-59, 65-69, 70-74, 75-79, 80-84, 85-89 i powyżej 90 roku życia. Najwyższy odsetek doświadczających jakiegokolwiek rodzaju przemocy przynajmniej raz w roku stanowiła grupa w wieku 55-59 (69%). Wraz z wiekiem odsetek ten się zmniejszał. Przemocy częściej doświadczały kobiety.

Jak wynika z badania zleconego przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, blisko połowa Polaków zna przypadki przemocy fizycznej, ekonomicznej i psychicznej w rodzinie wobec osób starszych; ponad 30% zna takie przypadki wobec niepełnosprawnych. W 2009 roku Instytut Psychologii PAN przeprowadził badanie, które pokazuje, iż z przemocą seksualną wobec osób starszych zetknęło się blisko 23% respondentów. Przyzwolenie społeczne na złe traktowanie, na przemoc wobec starszych bierze się m.in. z odrzucenia tych grup ludzi. Ludzie starsi stanowią grupy izolowane i często nieakceptowane, spychane na margines życia społecznego, które nie nadążają w sensie fizycznym i mentalnym za zmieniającym się światem.

Przemoc domowa to zamierzone i wykorzystujące przewagę sił działanie skierowane przeciw członkowi rodziny, które narusza prawa i dobra osobiste powodujące cierpienie i szkody.

Zgodnie z definicją z ustawą z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.) przemoc w rodzinie - to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób wymienionych w pkt 1, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym

seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Wśród czynników ryzyka przemocy kierowanej wobec seniorów Mark Lachs i Karl Pillemer wymieniają:

- zły stan zdrowia;
- funkcjonalne zaburzenia i zaburzenia funkcji poznawczych osoby starszej;
- uzależnienie lub choroba psychiczna w przeszłości lub obecnie występująca u opiekuna;
- zależność sprawcy przemocy od osoby starszej;
- wspólne zamieszkiwanie z osobą starszą;
- czynniki zewnętrzne wywołujące stres (np. wydarzenia życiowe, trudności finansowe w rodzinie);
- izolacja społeczna osoby starszej (mała liczba kontaktów);
- historia przemocy we wcześniejszych okresach życia.

National Center for Elder Abuse w oparciu o metaanalizę kilku badań, wśród czynników ryzyka wymienia:

- niski poziom wsparcia społecznego
- demencję (50% osób z demencją doświadcza jakiegoś rodzaju nadużycia)
- wcześniejsze traumatyczne doświadczenia, jak przemoc domowa zwiększająca ryzyko przemocy emocjonalnej, finansowej lub seksualnej
- Fizyczne upośledzenie lub zły fizyczny stan zdrowia
- Płeć żeńska
- Młodszy wiek seniorów (dorośli w wieku 50, 60 lat są bardziej narażeni na ryzyko przemocy słownej lub finansowej niż starsi dorośli)
- Duża liczba członków rodziny zamieszkująca wspólnie
- Gorsza sytuacja ekonomiczna (niski przychód jako zewnętrzny stresor zwiększający ryzyko przemocy)

Definicja WHO określa, iż przemoc wobec osób starszych jest jednorazowym lub powtarzającym się aktem, który staje się przyczyną zranienia lub niesie za sobą ryzyko zranienia (bez względu na to, czy działanie jest intencjonalne, czy też nie) osoby starszej, pozostającej w opiece opiekuna lub ze strony innych osób, pozostających z nią w relacjach, które powinny zapewniać zaufanie, a w rzeczywistości są źródłem „zranienia lub stresu dla

osoby starszej” (British Action on Abuse of Older Persons, Toronto Declaration on Elder Abuse) (Lachs, Pillemer, 2004).

Formy przemocy stosowane wobec seniorów:

- **przemoc fizyczna** - agresja narażająca osobę starszą na obrażenie ciała, utratę zdrowia, a w radykalnej postaci nawet życia. W konsekwencji zadawanych uderzeń senior doznaje urazów kończyn, głowy, pojawia się obrzęk, obtarcia czy też krwiaki.
- **przemoc psychiczna** - rozumiana jako działania ukierunkowane na podważenie poczucia stabilności seniora, podkopanie własnej samooceny poprzez poniżenie i upokorzenie. Służyc mają temu wyśmiewanie, izolowanie od otoczenia, krzyki etc. Konsekwencją tego pokroju agresji może być wystąpienie lub pogłębienie depresji u osoby starszej. „Dehumanizacja ofiary przez wzbudzanie w niej strachu przed przemocą lub innymi konsekwencjami rozgniewania sprawcy”. Obejmuje ono napaści słowne, groźby, wyzywanie i infantyлизację (stosowanie „dziecinnej” mowy, ograniczanie swobody decyzji ofiary
- **przemoc seksualna** - obejmującą wszelkiego rodzaju kontakty lub akty seksualne, podejmowane bez zgody jednego z partnerów. Kontakt seksualny z wymuszoną zgodą jest również traktowany jako przemoc seksualna. Przemoc seksualna często pojawia się w okolicznościach skrywających przemocowy charakter działania. Panuje mylne przekonanie, że starsze kobiety nie mogą być seksualnie wykorzystane.
- **przemoc ekonomiczna** - stosowana przede wszystkim przez osoby najbliższe, szczególnie w przypadku gdy wspólnie z seniorem prowadzą oni gospodarstwo domowe. Może się ona przejawiać wielopłaszczyznowo od możliwości ograniczania samodzielności finansowej seniora w rozdysponowaniu własnego świadczenia emerytalnego po zmuszenie go do wzięcia długoterminowego kredytu, aż po osławioną już metodę "na wnuczka"; Wykorzystanie finansowe (przemoc materialna/przemoc ekonomiczna), polega też na „bezprawnym i niewłaściwym używaniu własności i zasobów osoby starszej”. Ponieważ wiele starszych osób nie jest w stanie prowadzić własnych interesów finansowych z powodu stanu zdrowia (somatycznego i psychicznego), są one skazane na zaufanie wobec swoich opiekunów.
- **przemoc instytucjonalna** - praktykowana w instytucjach z założenia społecznie wrażliwych (np. domy opieki, placówki pobytu dziennego, szpitale), gdzie osoby starsze doświadczają między innymi zaniedbania ze strony personelu.

Centrum Badań Opinii Społecznej listopad 2016 roku - Ankietowani powyżej 60 roku życia podkreślili, że zderzali się z dyskryminacją właśnie w miejscach publicznych (sklep, ulica, transport masowy - 18% było świadkami takiego traktowania, zaś 3% doświadczyło go bezpośrednio) placówki służby zdrowia (11% było obserwatorami dyskryminacji a 5% padło jej ofiarą) jak również urzędy, banki (6% było świadkami złego traktowania a 3% dotknęło osobiście). W subiektywnej ocenie osoby starsze akcentują, iż problem istnieje, gdyż według deklaracji 26% respondentów było świadkami dyskryminacji a 10% dotknęła ona osobiście. Nierzadko stereotypowe wyobrażenia na temat starości (że większość osób starszych wiekiem wymaga opieki instytucjonalnej, większość to osoby biedne, większość nie potrafi się nauczyć niczego nowego itp.) nie tylko przeczą rzeczywistym możliwościom intelektualnym i sprawnościowym osób starszych, ale w sposób tendencyjny wypaczają rzeczywisty obraz wieku podeszłego, są krzywdzące dla starszych osób i przyczyniają się do ich stygmatyzacji.

Przestępstwo znęcania Art. 207 k.k.

§ 1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 1a. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą nieporadną ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 lub 1a połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1–2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12

Stosunek zależności może istnieć z mocy prawa (np. w razie ustanowienia opieki lub umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej) albo na podstawie umowy. Może także wynikać z sytuacji faktycznej, stwarzającej dla sprawcy sposobność znęcania się przy wykorzystaniu nad ofiarą przewagi jaką mu daje łącząca ich więź materialna, osobista lub uczuciowa

Znęcanie

- wielokrotne, intensywne działania sprawcy, dręczące ofiarę i powodujące znaczne dolegliwości,
- działanie albo zaniechanie, polegające na umyślnym zadawaniu bólu fizycznego lub dotkliwych cierpień moralnych, powtarzającym się albo jednorazowym,

- jednorazowe zdarzenie, zwarte czasowo i miejscowo, lecz odznaczające się intensywnością w zadawaniu dolegliwości fizycznych lub psychicznych, a zwłaszcza złożone z wielu aktów wykonawczych rozciągniętych w czasie.
- nie jest konieczne działanie (np. bicie, zniewagi, groźby, zniszczenie mienia). Można je popełnić także przez zaniechanie (np. niedostarczanie pożywienia dziecku lub osobie chorej).
- czynności naruszających różne dobra, np. nietykalność ciała, godność osobistą, mienie - systematycznie powtarzające się,
- moralne znęcanie się (np. zniewaga, groźba, zmuszanie do określonego zachowania się, niszczenie lub uszkodzenie mienia).
- istnienie przewagi
- ocena obiektywna

Zmiany ustawowe – nowe środki izolacji sprawcy od pokrzywdzonego

- a) w **postępowaniu cywilnym**, niezależnie od postępowania karnego (np. przed wszczęciem postępowania);
- b) w **postępowaniu karnym**, na etapie postępowania przygotowawczego;
- c) **po zakończeniu postępowania karnego** – środki karne lub probacyjne, orzekane w orzeczeniu kończącym, na czas określony.

Art. 11a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005 r. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.)

1. Jeżeli członek rodziny wspólnie zajmujący mieszkanie, swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy w rodzinie czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie, osoba dotknięta przemocą może żądać, aby sąd zobowiązał go do opuszczenia mieszkania.

2. Sąd rozpoznaje sprawę w trybie przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.) o postępowaniu nieprocesowym. Postanowienie zapada po przeprowadzeniu rozprawy, która powinna odbyć się w terminie jednego miesiąca od dnia wpływu wniosku. Staje się ono wykonalne z chwilą ogłoszenia i może być zmienione lub uchylone w razie zmiany okoliczności.

3. Do wykonania obowiązku orzeczonego na podstawie ust. 1 stosuje się odpowiednio przepisy o egzekucji obowiązku opróżnienia lokalu służącego zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych dłużnika.

Art. 275a k. p. k.

§ 1. Tytułem środka zapobiegawczego można nakazać oskarżonemu o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej opuszczenie lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził.

§ 2. W postępowaniu przygotowawczym środek przewidziany w § 1 stosuje się na wniosek Policji albo z urzędu.

§ 3. Jeżeli wobec oskarżonego, zatrzymanego na podstawie art. 244 § 1a lub 1b, zachodzą podstawy do zastosowania środka zapobiegawczego przewidzianego w § 1, Policja niezwłocznie, nie później niż przed upływem 24 godzin od chwili zatrzymania, występuje z wnioskiem do prokuratora o zastosowanie tego środka zapobiegawczego; wniosek powinien być rozpoznany przed upływem 48 godzin od chwili zatrzymania oskarżonego.

§ 4. Środek przewidziany w § 1 stosuje się na okres nie dłuższy niż 3 miesiące. Jeżeli nie ustały przesłanki jego stosowania sąd pierwszej instancji właściwy do rozpoznania sprawy, na wniosek prokuratora, może przedłużyć jego stosowanie na dalsze okresy, nie dłuższe niż 3 miesiące.

§ 5. Wydając postanowienie o nakazie opuszczenia przez oskarżonego lokalu mieszkalnego można, na wniosek oskarżonego, wskazać mu miejsce pobytu w placówkach zapewniających miejsca noclegowe. Placówkami wskazanymi do umieszczenia oskarżonego nie mogą być placówki pobytu ofiar przemocy w rodzinie.

Środki karne orzekane wobec sprawcy przemocy w rodzinie (art. 39 kk)

- zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu,
- zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi,
- obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami, **zakaz zbliżania się do określonych osób** lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu,
- **nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym,**
- obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę,
- nawiązka,
- świadczenie pieniężne,
- podanie wyroku do publicznej wiadomości.

Środki karne orzekane wobec sprawcy przemocy w rodzinie

- **Zakaz zbliżania się do określonych osób (pokrzywdzonego)** – sąd powinien wskazać odległość od osób chronionych;
- **Nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym;**
- przesłanka – skazanie za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy, w tym wobec osoby najbliższej;
- środki karne mogą być połączone z obowiązkiem zgłaszania się do Policji lub innego organu w określonych odstępach czasu;
- zakaz zbliżania orzeka się w latach od roku do lat 15;
- nakaz opuszczenia lokalu orzeka się w latach od roku do lat 10; (oba można także na zawsze przy ponownym skazaniu za to samo);

Zgodnie z art. 304 k.p.k. Każdy obywatel ma społeczny obowiązek zawiadomić o popełnieniu przestępstwa, a instytucje państwowe i samorządowe mają obowiązek prawny. Brak wypełnienia tego obowiązku w przypadku zobowiązania prawnego skutkować może odpowiedzialnością karną za jego niedopełnienie.

zgodnie z art. 12 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych powzięły podejrzenie o popełnieniu przestępstwa z użyciem przemocy wobec członków rodziny, powinny niezwłocznie zawiadomić o tym Policję lub prokuratora.

Art. 15a. Ustawy o Policji - Funkcjonariusz Policji ma prawo zatrzymania sprawców przemocy w rodzinie stwarzających bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego w trybie określonym w art. 15.

Wszczęcie procedury następuje przez wypełnienie formularza „Niebieska Karta — A” przez przedstawiciela jednego z podmiotów wymienionych w art. 9d ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w obecności osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.

Po wypełnieniu formularza „Niebieska Karta — A” osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, przekazuje się formularz „Niebieska Karta — B”. Jeżeli osobą, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, jest dziecko, formularz „Niebieska Karta — B” przekazuje się rodzicowi, opiekunowi prawnemu lub faktycznemu albo osobie, która zgłosiła podejrzenie stosowania przemocy w rodzinie. Po sporządzeniu formularza „Niebieska Karta – A” należy przekazać

go do przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego niezwłocznie, nie później niż w terminie 7 dni od dnia wszczęcia procedury. Kopię wypełnionego formularza „Niebieska Karta — A” pozostawia się u wszczynającego procedurę.

§ 18. 1. Zakończenie procedury następuje w przypadku:

- 1) ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy albo
- 2) rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowania działań.

UBEZWŁASNOWOLNIENIE

Osoba, która ukończyła lat trzynaście, może zostać całkowicie ubezwłasnowolniona, jeżeli wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, nie jest w stanie kierować swym postępowaniem. Zgodnie z kodeksem cywilnym dla ubezwłasnowolnionego całkowicie ustanawia się opiekę, chyba że pozostaje on jeszcze pod władzą rodzicielską.

Osoba pełnoletnia może być ubezwłasnowolniona częściowo z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw. Dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo ustanawia się kuratelę.

Czynność prawna. Jednakże gdy osoba niezdolna do czynności prawnych zawarła umowę należącą do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego (np. zakup biletu w komunikacji miejskiej lub drobne zakupy artykułów spożywczych), umowa taka staje się ważna z chwilą jej wykonania, chyba że pociąga za sobą rażące pokrzywdzenie osoby niezdolnej do czynności prawnych.

Orzeczenie ubezwłasnowolnienia obowiązuje aż do jego uchylecia (bądź też zmiany).

W razie poprawy stanu psychicznego sąd może zmienić ubezwłasnowolnienie całkowite na częściowe, a w razie pogorszenia się tego stanu - zmienić ubezwłasnowolnienie częściowe na całkowite.

W sprawach o ubezwłasnowolnienie właściwy jest sąd okręgowy miejsca zamieszkania osoby, która ma być ubezwłasnowolniona, a w przypadku braku miejsca zamieszkania - Sąd miejsca jej pobytu.

Wniosek o ubezwłasnowolnienie może złożyć wyłącznie:

- krewny w linii prostej (jednak krewni osoby, która ma być ubezwłasnowolniona, nie mogą zgłaszać wniosku o wszczęcie postępowania, jeżeli osoba ta ma przedstawiciela ustawowego),
- małżonek,
- przedstawiciel ustawowy.

Osoby nie należące do kręgu osób uprawnionych do złożenia wniosku o ubezwłasnowolnienie, a widzące potrzebę ubezwłasnowolnienia, np. dalszego krewnego lub obcej osoby potrzebującej pomocy, mogą złożyć jedynie wniosek do prokuratora o wszczęcie postępowania o ubezwłasnowolnienie.

Sąd okręgowy po uprawomocnieniu się orzeczenia o ubezwłasnowolnieniu całkowitym przesyła odpis postanowienia do sądu rejonowego, wydziału rodzinnego, właściwego dla miejsca zamieszkania uczestnika postępowania (osoby ubezwłasnowolnionej).

Sąd opiekuńczy ustanawia dla niej przedstawiciela ustawowego - opiekuna. Dokonuje on w imieniu osoby ubezwłasnowolnionej czynności prawnych.

Czynności prawne dokonane przez osobę, która nie ma zdolności do czynności prawnych są nieważne – wyjątkiem jest sytuacja, gdy osoba niezdolna do czynności prawnych zawarła umowę należącą do powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego np. drobne zakupy. Wszelkich innych czynności prawnych dokonuje w imieniu osoby opiekun prawny.

Przedstawiciel ustawowy nie może dokonać czynności takich jak:

- sporządzenie i odwołanie testamentu,
- zawarcie małżeństwa.

Wykorzystano:

1. <http://www.opiekadlaseniora.pl/porady/przemoc-wobec-osob-starszych>
2. Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych Poradnik dla pracowników pierwszego kontaktu Redakcja Dorota Jaszczak-Kuśmińska, Katarzyna Michalska Warszawa 2010
3. Joanna Mordawska, Zjawisko przemocy wobec osób starszych –skala problemu, czynniki ryzyka, metody przeciwdziałania
4. <http://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1084417,ubezwlasnowolnienie-jak-przebiega-procedura.html>
5. ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie
6. kodeks karny
7. kodeks postępowania karnego
8. ustawa o Policji